

Iz moje koncilske bilježnice

ODNOS PAPINA PRIMATA I EPISKOPATA PREMA NAUCI KARLA RAHNERA

I — JEDAN MOJ INTERVENT U KONCILSKOJ DVORANI PRIJE NEGO SAM PROUČIO NAUKU O. RAHNERA O PRIMATU I EPISKOPATU

Dne 29. studenoga 1963. nalazim u svojoj koncilskoj bilježnici zabilježen intervent, koji sam toga dana držao u plenarnoj sjednici Koncila o ekumenizmu. Donosim ovdje izvadak iz toga govora, koji prevodom na hrvatski, a koji se odnosi na kolegijalitet biskupa. Moram priznati da sam se dugo mučio dok sam došao do toga stanovišta o kolegijalitetu, koje sam stanovište iznio baš u tom intervencu.¹

6. »Najveća poteškoća za ekumenski razgovor između nas i pravoslavaca« — rekao sam tada u crkvi sv. Petra — »jest, bez sumnje, primat jurisdikcije rimskoga biskupa. Stoga ovo poglavlje (koje radi o ekumenizmu s pravoslavicima), da izbjegne poteškoće, ukratko kaže, da je služba Rimske stolice »predsjedati u ljubavi«.

Meni se čini, da tu tvrdnju treba pohvaliti, jer pokazuje psihološki optimum za počinjanje razgovora s pravoslavnima. Kažem »za počinjanje«, jer doista od te tvrdnje, koju pravoslavni priznaju, treba polagano ići prema punijem tumačenju onog »predsjedanja u ljubavi«, koje tumačenje dolazi do primata vlasti.

Ali, jer pravoslavni već znaju tu našu namjeru (govorimo naime iza otvorenih vrata), ne znam, koliko će de facto takav naš taktički govor imati koristi.

¹ Počinjem ovdje 6. točkom interventa.

7. Ali, u ovom poglavlju vidim bitni propust za koristan razgovor s pravoslavcima. Trebalo bi naime rastumačiti način kako ćemo pravoslavcima izlagati našu nauku o biskupima, koja nam je nauka zajednička.

Pravoslavni naime često katoličke biskupe smatraju za neke svjetovne knezove, kao što se može vidjeti kod slavnog ruskog pisca Dostojevskog. Kod pravoslavaća naime je biskup, koji uvijek ima evanđeoske savjete zavjetovane, centar čitavoga crkvenog života, također s obzirom na monahe. »U biskupu je Crkva« — obistinjuje se u tim Crkvama.

Stoga je od velikog značenja pokazati svima, koji žele razgovarati s pravoslavcima, kako na zgodan način razgovarati o biskupima. Treba naime isticati biskupske službe u Crkvi: pokazati da je katolički biskup u prvom redu posvetitelj, propovjednik Riječi Božje, a zatim također crkveni administrator.

8. Najviše nas pak može pomoći u ekumenskom razgovoru s pravoslavcima nauka o biskupskom kolegiju, koji kolegij zaista i u Katoličkoj crkvi ima vrhovnu vlast u Crkvi sa i pod rimskim biskupom (*... quod collegium revera etiam in Ecclesia catholica constituit cum et sub Romano Pontifice supremam potestatem in Ecclesia*). Dapače, bilo bi od najveće važnosti dokazati, da biskupski kolegij ima vrhovnu vlast u univerzalnoj Crkvi, sa i pod rimskim biskupom, ne samo kada su biskupi sakupljeni na ekumenskom saboru nego također kada su raspršeni po čitavom svijetu, izvan ekumenskog sabora. Zaista bi ta nauka dala najveći poticaj pravoslavcima, da se sjedine s Katoličkom crkvom, ako bi bila Božja volja. Jer prije nego pravoslavni biskupi dođu k nama, treba da znaju što je biskup u Crkvi i koje je njegovo dostojanstvo.

9. Ali, jer javno govorimo pred čitavim svijetom i jer nikoga ne želimo prevariti, moramo jasno reći, da biskupi u Crkvi faktično vrše (*actu exercent*) vrhovnu vlast samo onda, kada rimski biskup njihovu vlast stavi u akt. Kada su biskupi raspršeni po svijetu, tada su oni povezani moralnim vezama ljubavi i, osim toga, imaju u potenciji ili u korijenu vrhovnu vlast nad univerzalnom Crkvom, koja se ipak vlast stavlja u akt od pape kada i kako on slobodno hoće (*... et insuper in potentia seu radicaliter habent — episcopi — supremam potestatem in universam Ecclesiam, quae tamen potentia actuatur a papa quando et quomodo ipse libere vult*).

Meni se čini, da je vrlo važno rastumačiti pravoslavcima, da biskupi imaju tu habitualnu i stalnu moć vladanja (*potentiam gubernandi*) sa i pod papom u čitavoj Crkvi. Jer, iako je ta vrhovna vlast izvan koncila samo potencijalna (u korijenu), ipak je ona nešto, nije ništa. Jer potencija je usmjerena prema aktu, potencija već na neki način sadrži akt i njega poziva (*potentia enim dicit ordinationem ad actum, potentia iam aliquomodo continet actum et ad eum appellat*).

Stoga ne bi bilo dobro potpuno — a limine — zabaciti nauku o biskupskom kolegijalitetu također sa stanovišta ekumenskog razgovora s pravoslavcima.«

Ovo je bilo dne 29. XI 1963. godine.

Pošto sam svršio govor, došao je k meni potpredsjednik Doktrinalne komisije mons. Andrija Charu, biskup Namura u Belgiji, i čestitao mi zbog moga pristajanja uz kolegijalitet biskupa. Primio sam radosno čestitku misleći, da ću naći miran kompromis između različitih mišljenja. I o. Congar je pohvalio ovaj govor u svojim »Informations catholiques«. Ali, kada smo se nakon nekog vremena sastali u Komisiji, da raspravimo o primjedbama otaca u Koncilu na kolegijalitet biskupa i kada sam predložio da stavimo u tekst, da biskupski kolegij ima stalnu i habitualnu vrhovnu vlast u Crkvi, koja je vlast izvan koncila u korijenu itd., onda je većina odbila prijedlog o potencijalnoj ili radikalnoj vrhovnoj vlasti biskupskog kolegija izvan koncila, *jer je ta većina željela pripremiti put nauci o biskupskom kolegijalitetu kao jedinom subjektu trajne i aktualne vlasti u Crkvi, u smislu kako su to u Komisiji predlagali o. Congar i osobito aktivno o. Karl Rahner*. Poneki član Komisije bio je protivan toj potencijalno vrhovnoj vlasti zato, jer je mislio, da bi i ta vlast bila opasna papinu primatu.

Kad sam u Doktrinalnoj komisiji jasno opazio, da o. Rahner, skupa s o. Congarom i s većinom Komisije, propagira sasvim drugačiji kolegijalitet od onoga, do koga sam ja bio došao vlastitim mučnim razmišljanjem, tada sam bio prisiljen, koliko su mi sile dopuštale, da ponovno čitavo pitanje uzmem u razmatranje, da ne bih, prigodom glasovanja u Komisiji i u koncilskoj dvorani, bio kao neki automat, koji će se povlačiti za drugima, eventualno očekujući kamo će većina, pa da tamo krenem i ja, nego da po mogućnosti glasujem što svjesnije, prema vlastitoj savjesti, koja mi je namećala tu obavezu, tim više što sam bio član Doktrinalne komisije.

Tako sam morao potražiti knjige i rasprave o kolegijalitetu o. Rahnera i o. Congara, tih dvaju najjemenitnijih perita Doktrinalne komisije.

II — ODNOS PAPINA PRIMATA I EPISKOPATA PREMA NAUCI KARLA RAHNERA

Ovdje ću donijeti, iz moje koncilske bilježnice, točan prikaz teorije o. Rahnera o odnosu primata i episkopata. Ovaj je prikaz učinjen prema knjizi Karl Rahner — Joseph Ratzinger, Episkopat und Primat. Quaestiones disputatae, II, Herder, 1961.²

Kao što je papinstvo iuris divini tako je i episkopat iuris divini — tumači o. Rahner. Poslije definicije papinskih prava na I vatikanskom koncilu dobiva se utisak, da su biskupi postali papinski činovnici (str. 20). Nekatolički povjesnici pravo tvrde, da je božanska ustanova episko-

² U točnom izlaganju sadržaja toga djela mnogo mi je pomogao moj koncilski privatni teolog o. dr Vladimir Merčep, vještiji od mene u njemačkom jeziku i u poznavanju zapadne teološke literature. On naime ima na raspolaganju više vremena od mene, a ja sam odviše zaokupljen dnevnim biskupskim poslovima i brigama pa teško dospijevam na sve. Biskupu je zaista potrebna pomoć i na naučnom polju. Hvala, dakle, i ovdje dru Merčepu što me je savjesno pomagao za vrijeme Koncila.

pata sa svojim pravima i zadacima samo verbalna ostavština iz onih vremena, kad je episkopat bio ono, što je u stvari po Kristovoj zamisli: prema njima definicija I vatikanskog sabora o papinu primatu nespojiva je s naukom o pravima episkopata (str. 21).

Auktor nastoji nejasnost u odnosu primata i episkopata rastumačiti. Prema njemu »povijesni i teološki odgovor« nalazi se u odnosu partikularne, lokalne Crkve prema univerzalnoj Crkvi. Odnos partikularne Crkve prema univerzalnoj Crkvi nije odnos dijela prema cjelini, nego odnos cjeline prema cjelini, tj. u lokalnoj Crkvi nalazi se stvarno cijela Crkva (isp. str. 21: »Partikularna crkva nije jedino kotarski upravni odio univerzalne Crkve, nego između lokalne Crkve i univerzalne postoji jedinstven odnos fundiran na biti same Crkve i na razlici jedne naravne društvene zajednice...«). Da je u lokalnoj Crkvi uključena i univerzalna, to auktor na sljedećim stranicama *passim* ističe (isp. str. 23).

Zašto Rahner traži rješenje odnosa između primata i episkopata u odnosu lokalne Crkve prema univerzalnoj?

To rješenje on traži, jer se ono ne može naći u odnosu između Petra i ostalih apostola (str. 22). Treba istaći, da apostoli nijesu jednostavni biskupi, budući da oni nijesu bili ordinarii loci i budući da se ne može tako lako dokazati, kako to čine neki teološki manuali, da je episkopat iz početka imao monarhijski karakter (jer su tu i tamo pojedine crkvene općine imale kolegijalnu upravu, iako s auktoritativnim vodstvom odozgo). Osim toga, pojedini biskup nije nasljednik pojedinog apostola, jer se biskupska jurisdikcija bitno razlikuje od apostolske, zatim, jer su biskupi vezani na teritorij svoje biskupije i jer imaju veoma ograničenu učiteljsku vlast. Stoga se ne može rastumačiti odnos primata i episkopata odnosom Petrova primata i apostola. Zato auktor dio rješenja (*eine Teillösung der Frage*, str. 23, nota 7) nalazi u odnosu partikularne Crkve prema univerzalnoj.

Da taj odnos postoji, prema auktoru, svakome je to poznato: u N. z. upotrebljava se riječ Crkva i za opću Crkvu i za Crkvu partikularnu. Opća je Crkva otkupljena krvlju Spasiteljevom. I posebna Crkva (npr. ona u Efezu) otkupljena je istom krvlju. Taj čudni rječnik (*seltsamen Sprachgebrauch*, str. 23) ne može se rastumačiti, da je tim mišljen dio (*pars pro toto*) i ne može se reći, da taj rječnik nije čudan. Stvarno je čudno, tumači auktor, ako nekome dođe na pamet, da Freiburg nazove Njemačkom. Iza ove rječničke uporabe stoji uvjerenje, koje nije samo po sebi razumljivo i koje ne znači, da je jedna crkvena općina upravni dio čitave Crkve. Da dio uključuje cjelinu, pokazuje i povijest Starog zavjeta. Iako je ostalo malo od Izraela, kojemu su dana Božja obećanja, taj Izrael, taj narod Božji još postoji. Ako u dijelu cjelina može ostati i nadživjeti, to znači, da se onaj dio ne smije smatrati više samo nekim dijelom nego on nosi s pravom ime cjeline (str. 23—24).

Partikularna je Crkva cjelina, jer Crkva u njoj postaje na najintenzivniji način Ereignis (dogadjaj, u kontekstu aktualitet, jer ona tamo biva aktualizirana, isp. str. 24—28). Crkva u žrtvi sv. mise postaje na najintenzivniji i najaktualniji način dogadjaj (str. 26), jer tu se nalazi Krist, jer tu dolazi do jedinstva vjernika s Kristom i jednih s drugima (»Die

Kirche als Ganzes ist, wo sie »Ereignis« im vollsten Sinn wird, sogar notwendig Ortskirche, die ganze Kirche wird in der Ortskirche greifbar«, (str. 24). U žrtvi sv. mise, koja se celebrira na nekom mjestu, postaje posebna Crkva na najintenzivniji i najaktualniji način *dogadaj*, jer tu dolazi do jedinstva s Kristom i do jedinstva među samim vjernicima (str. 26).

Stvarno auctor ističe, da je Crkva savršeno društvo (str. 24), da je ona ustanova — Anstalt (25), ali da je ona usmjerena da postane *dogadaj*. *Što slijedi iz toga odnosa partikularne i univerzalne Crkve za odnos primata i episkopata* (str. 28—30)?

Primat predstavlja opću Crkvu, Crkvu koja mora biti jedna, *Crkvu* kao *ustanovu*. Budući da se Crkva opća, Crkva jedna, mora pojaviti na pojedinom mjestu; budući da se ona mora aktualizirati, svetkovanjem Euharistije, dijeljenjem sakramenata: zato je potreban episkopat. Dakle, episkopat predstavlja *Crkvu kao dogadaj*. Zato episkopat mora imati sva ona prava i ovlasti, koji mu moraju pripasti: a) ako, s jedne strane, želi dovesti Crkvu, kojom pojedini biskup upravlja kao cjelinom (što ne znači cijelom: gänzlih, str. 29) do toga, da se što više povijesno ostvari i postane opipljiva, i b) ako, s druge strane, želi da ta Crkva bude ona, koja je raširena po čitavom svijetu i koju predstavlja papa. Može se reći: u onom smislu i na onaj način, u kakvom je cijela Crkva u lokalnoj Crkvi, u takvoj mjeri nalazi se vlast crkvene jurisdikcije i reda u lokalnom biskupu. Papinska vlast nije sveobuhvatna nego ukoliko papa predstavlja jedinstvo cijele Crkve (Die päpstliche Gewalt ist nicht in dieser Hinsicht umfassender, sondern der Papst allein die Einheit der ganzen Kirche als Totalität darstellt (str. 29).

Za potkrepu te svoje tvrdnje navodi auctor, da papa nema veću potestat od ordinis nego obični biskup i navodi izjavu njemačkog episkopata, gdje se veli, da biskupi nijesu papinski činovnici, da biskupi imaju svoju vlastitu odgovornost.

U drugoj radnji objavljenoj u istoj knjizi (str. 60. slij.) odnos između pape i biskupa auctor nastoji riješiti iz božanskog prava episkopata: tj. *pravo pojedinog biskupa treba naći u pravu episkopata*: »Das ius divinum des Gesamt-episkopats als Sach- und Erkenntnisgrund des ius divinum der einzelnen Bischöfe« (str. 67).

U toj svojoj nakani auctor ovako počinje (str. 68): Ono, što može papa prema pojedinom biskupu, ne može prema svim biskupima. Zato, ako su neka ograničenja moguća prema pojedinačnom biskupu, ta ista ograničenja nijesu moguća prema cijelom episkopatu. Zašto? Jer je episkopat kao cjelina nasljednik apostolskog kolegija, koji ima neka neotuđiva prava. Ako je u pojedinom slučaju neko biskupsko ograničenje dogmatski i kanonski skroz ispravno, iz toga ne slijedi, da je to isto ograničenje moguće prema čitavom episkopatu. To nije moguće prema čitavom episkopatu, jer je episkopat nasljednik apostolskog kolegija, koji se ne može ukinuti ili biti ugrožen u svojim pravima. Zato papa mora nastojati u pojedinim biskupskim ograničenjima, da ta ograničenja prema pojedincima ne bi značila ograničenja prema apostolskom zboru, da ne bi zbroj tih ograničenja u stvari značio ograničenja onih prava, koja se

ne mogu ograničiti, jer su prava apostolskog zbora, kojeg je episkopat nasljednik. Auktor ne tvrdi (str. 69), da papa prema pojedinom biskupu ima samo ona prava, koja ima prema čitavom episkopatu, nego tvrdi, da se ne smije zaključiti iz prava, koja papa ima prema pojedinom biskupu, da ta ista prava ima prema čitavom episkopatu. Npr., papa može pojedinog biskupa skinuti i na njegovo mjesto postaviti apostolskog administratora, koji je u stvari papinski činovnik. Iz toga se ne može zaključiti, da papa može skinuti cijeli apostolski zbor.

Auktor sada nastoji odrediti »teološku bit« apostolskog zbora: über das theologische Wesen des Apostelkollegiums (str. 70), da bi lakše mogao naći rješenje za božansko pravo episkopata, jer episkopat je nasljednik apostolskog kolegija. Ne može se staviti u sumnju, da je episkopat nasljednik apostolskog kolegija. Nije pojedini biskup nasljednik pojedinog apostola, nego čitav episkopat je nasljednik apostolskog zbora. Biskup je samo utoliko s pravom nasljednik jednog apostola, ukoliko pripada biskupskom zboru, koji je zbor kao cjelina nasljednik apostolskog zbora, kolegija. Treba postati jasno, da nije apostol kao pojedinac nosilac vlasti u Crkvi (iako on osobno ima neke ovlasti), nego je nosilac te vlasti apostolski kolegij: zbor kao zbor primio je te ovlasti. Nije Krist izabrao apostole i onda ih sjedinio u apostolski kolegij (str. 71). *Ontološki i pravno* ovako stvar stoji: Isus osniva kolegij; u njemu apostoli imaju ovlasti ukoliko su članovi kolegija, slično kao suci, koji imaju sudačku vlast ukoliko pripadaju sudačkom kolegiju. U svjetlu te nauke može se razumjeti, zašto se sv. Petar odmah od početka treba da pojavi kao glava apostolskog zbora. Kad bi svaki apostol bio najprije Isusov opunomoćenik, njegov zastupnik, tad bi podređenje apostola sv. Petru došlo kasno ili, bolje rečeno, uvrštenje apostola u kolegij, kojemu je sv. Petar na čelu, došlo bi kasno. Tad bi apostol imao direktnu potpunu vlast od Krista, za koju ne bi morao odgovarati ni Petru ni kolegiju, nego jedino Kristu. Tako se nalazimo pred dilemom: da odnos između episkopata i primata može biti riješen samo u tom svjetlu: *da je kolegij unaprijed određena veličina* (vorgeordnete Grösse) i da kolegij nije nastao iz ovlasti, koje su imali apostoli prije nego su se sjedinili u kolegij (str. 72). Zato: *positio primatus est positio primatus in collegio et non positio eius respectu collegii* (die Primatstellung des Primates die Stellung des Primates in diesem Kollegium ist und nicht eigentlich ihm gegenüber, str. 72), tj. primat se nalazi *u kolegiju*, a ne *prema kolegiju*. Da su apostoli bili ponajprije za se nosioci ovlasti, a ne ukoliko su pripadali apostolskom kolegiju, tad bi bili mogli imati te ovlasti: ili jer su ih dobili od Krista, ili od Petra. Ako su ih dobili od Krista, ne bi bili više podložni Petru; ako pak od Petra, ne bi bili više apostoli Kristovi nego Petrovi.

Zar ne bi mogao apostol dobiti ovlasti od Krista uz uvjet, da u vršenju te ovlasti bude podložan Petru (isp. str. 72, n. 7)?

Rahner odgovara, da se tako problem zaobilazi, ali da se ne rješava. Kako je moguće, da nekomе bude dana neka ovlast, koja je u vršenju potpuno ovisna o volji trećega, a da pri tome ta ovlast stvarno nije delegirana ovlast od trećega?

Samo ako je Krist ustanovio kolegij, koji kao takav ima auktoritativnu glavu i još kao takav od kolegija ima stvarnu vlast, tako da Petar nije bez ostalih apostola niti može biti bez njih zamišljen, a kolegij nije bez Petra, tad je jedan apostol uistinu od Krista i može biti njegov apostol unutar kolegija i stoga jedino pod Petrom.

Da su apostoli unaprijed zamišljeni kao kolegij (str. 73), razabire se iz sljedećega:

a) Oni predstavljaju novi Izrael u svom jedinstvu (12 plemena!) i zbog toga u N. z. nema ni govora o posebnim zadacima, po kojima bi se jedan apostol razlikovao od drugoga, npr. po upravi pojedinim teritorijem. Oni sačinjavaju jednu cjelinu, kojoj je povjerena sva vlast kao cjelini.

b) U svome radu apostoli djeluju kolegijalno (isp. Dap 15; Gal 2, 1—10; Dap 1, 2, 3, 24; 4, 33; 5, 12, 22. itd.).

Može se reći bez oklijevanja, da Petar ima svoj položaj Kristova vikara u Crkvi samo ukoliko je poglavar kolegija (str. 74).

To ne znači, da je on demokratski postavljen, da je on odozdo postavljen. Apostolski kolegij dolazi vremenski na prvom mjestu, ali on ne bira svoga poglavara, nego je njemu taj poglavar ustanovljen i dan od samoga Krista.

Dakle, *ontološki i pravno* kolegij čini jedinstvo s Petrom: on nije bez Petra ni Petar nije bez kolegija. Moglo bi se reći, da je Petar od Krista napravljen glavarem Crkve, ukoliko je on glavlar kolegija, u kojem on upravlja i pomoću kojega on upravlja Crkvom.

Petar, dakle, upravlja s »njim«, to jest s kolegijem, a ne upravlja sam. Ovdje se susrećemo s logičnim i pravnim temeljnim problemom o pojmu Crkve. Njom, to jest Crkvom, upravlja kolegij, a da njezina glava nije imenovana od kolegija, Glava stvarno upravlja kolegijem, a da pri tome kolegij nije postao samo izvršni organ Petrov. Bez sumnje, ovdje nailazimo na odnos, koji se ne da adekvatno izraziti niti za nj postaviti jedan taksativni princip, koji bi materialiter zauvijek ograničio i odredio odnose i kompetencije između Petra i apostola.

Budući da i kolegij upravlja Crkvom, to znači, da apostoli u svome djelovanju imaju prema cijeloj Crkvi aktivnu funkciju, jer oni nijesu samo izvršni organi, izvršitelji Petrove volje. Upravo, jer svaki apostol unutar kolegija aktivno upravlja zajedno s ostalim apostolima, nemoguće je a priori odrediti teritorijalno ili materijalno jedan zadatak, koji bi bio ekskluzivno svojstven u koji se kolegij kao takav ili Petar ne bi mogao miješati. Pri tom ipak svaki od apostola ima posebnu svoju funkciju, koja od njega samoga proizlazi, kojoj se on ne može izmaći. Kako on treba nastojati, da nju uskladi s kolegijem i s Petrom, to se ne da pravno odrediti. Ipak, svaki apostol zna za dvije stvari: a) da on mora biti uvijek aktivan u inicijativama; to je njegovo pravo i dužnost; b) da za svoju inicijativu nastoji pridobiti i ostale apostole (str. 76).

Inicijativi pojedinog apostola odgovara sa strane članova kolegija dužnost, da toj inicijativi pokažu spremnost. Ta je dužnost više moralnog karaktera negoli pravne naravi, budući da je prvi pravni nosilac crkvenog prava upravo kolegij kao cjelina i, prema tome, nema nijednog

vidljivog suca, koji bi se razlikovao od kolegija i koji bi trebao suditi o izvršenju te dužnosti. S druge strane, ona (dužnost) utoliko je pravne naravi, ukoliko je ona jedan dani momenat na pravima, koja ima svaki apostol kao član kolegija (str. 77). Ukoliko ta dužnost znači aktivno učestvovanje na ovlastima kolegijalnog vodstva u Crkvi, ona nije ograničena na neki resor. Zato je svaki apostol unutar kolegija kompetentan za vodstvo čitave Crkve, svaki je sunosilac čitavog Petrova tereta, on se brine za cijelu Crkvu sa svim njezinim problemima i potrebama. Takove ovlasti mogu biti i lokalno određene: Petar i Ivan u ime kolegija idu u Samariju (Dap 8, 14).

Takovo je poimanje, uzevši u obzir nauku o poziciji Petra u kolegiju, prihvatljivo: kolegij kao takav, ne kao neka veličina koja nadilazi Petra, već kolegij s Petrom — svojim aktivnim poglavarom — ovlaštuje njega — Petra, da ide u Samariju. On nije papa ukoliko djeluje kao poslan od kolegija u Samariji ili Rimu, nego je papa ukoliko kao glava kolegija i s njim drugi apostoli opterećuje sebe jednom posebnom funkcijom. Papa je ukoliko je dodjeljivač jedne funkcije, a ne ukoliko je primatelj te posebne funkcije.

Biskupski kolegij nasljednik apostolskog kolegija

Sva ta kolegijalna struktura prelazi na biskupski kolegij i biskupski je kolegij kao nasljednik apostolskog (str. 78) prije pojedinih biskupa sa svojim vlastitim pravima i dužnostima. Dakle: najprije biskupski kolegij, zatim biskupi pojedinci. I biskupski kolegij nije logički zbroj pojedinih biskupa, nego je prvenstvena veličina, koja nasljeđuje apostolski zbor, u kojemu je papa predodređeni poglavica, bez kojeg biskupski kolegij ne može biti zamišljen.

Da je biskupski kolegij prije pojedinih biskupa, Rahner dokazuje i na ovaj način (str. 79): Prema Codex Juris Canonici (can. 228) koncil je vrhovna vlast u Crkvi. Ta vlast pripada koncilu po božanskom pravu, jer mu ne može pripasti po crkvenom pravu, to jest ne može mu doći ni od pape ni od biskupa. *Od pape ne*: jer se papa ne može odreći svojih prava, budući da sam papa ima vrhovnu vlast u Crkvi; i, osim toga, kad bi ta vlast bila od pape, ne bi se moglo reći, da je koncil vrhovna vlast u Crkvi: bio bi samo organ papin. *Od biskupa ne*: jer biskupi kao pojedinci nemaju tu vrhovnu vlast pa je niti skupno ne mogu imati.

Iz ove nauke slijedi: da je biskupski kolegij kao takav bio uvijek u Crkvi i kao takav vrhovna vlast u Crkvi (str. 80), iako o ovoj vlasti Kodeks malo govori. To bi značilo, da je ekumenski koncil vrhovna vlast u Crkvi, jer je Crkva po svome sustavu kolegijalna. Ova nauka ne znači ograničenje ili ugrožavanje papinskog primata, jer biskupski kolegij ima uvijek papu kao svoga poglavicu bez kojega se sam kolegij ne može zamisliti. Drugim riječima: sam Kodeks naučava na taj način, da biskupski kolegij egzistira prije nego što postanu pojedini biskupi i da je taj kolegij najveći nosilac vlasti cijele Crkve.

Ako je koncil vrhovna vlast u Crkvi, koji je odnos pape kao vrhovnog šefa u Crkvi prema koncilu? Na ovaj način dolazimo do kontro-

verznog pitanja (str. 86): naime, da li u Crkvi postoje dva inadekvatno različna subjekta naučiteljske vlasti, to jest papa osobno i koncil pod papom, ili postoji samo jedan tj. papa, tako da bi on bio neposredno od Duha Svetoga zaštićeni subjekt infalibiliteta, a koncil samo subjekt posrednog aktivnog infalibiliteta ukoliko biskupi na koncilu učestvuju na tom papinskom infalibilitetu.

Poznato je, da je ovo pitanje na I vatikanskom koncilu izostavljeno. Rahner misli, da jedno društvo mora imati samo jedno vrhovno vodstvo. Dvostruko vodstvo, iako je samo inadekvatno različno, metafizički je besmisao. Zato (str. 87) dva vrhovna nepogrešiva učiteljstva su nemoguća, jer bi to značilo zanijekati crkveno jedinstvo ili samo verbalno priznati dvostruko jedinstvo.

No, mi se nalazimo pred pozitivnim dokumentima, iz kojih proizlazi, da koncil ima aktivnu nepogrešivost, da su na njemu biskupi skupa s papom suci u vjeri, ne samo njegovi savjetnici, i da biskupi nijesu oni, koji bi prvi prionuli uz papinsku odluku, koju bi papa za se pronašao i na taj način pokazali da posjeduju samo pasivnu nepogrešivost, nepogrešivost, koja samo sluša, koja je svojstvena svim vjernicima u Crkvi. Ne može se ustvrditi, da su se koncili ikada smatrali rezonantnim i pojačavajućim savjetom papinske nepogrešivosti. Nešto takvo je nepojmljivo za nekadašnje crkvene sabore, čak i za nove gdje se nije sumnjalo o papinskom primatu i nepogrešivosti. Pa i danas teolozi, npr. Salaverri, smatraju, da se obećanje Duha Svetoga odnosi na apostolski kolegij kao takav i, prema tome, da je apostolski kolegij kao takav infallibilis (str. 88). (Isp. Mt 18, 18; 28, 18—20; Mk 16, 15; Iv 14, 16, 17, 26; 20, 21).

Ako je papa, s jedne strane, infalibilan, i, s druge strane, ako je koncil sjedinjen s papom infalibilan, tada postoje dva subjekta infalibilne vlasti inadaequately distincta. A to je nemoguće. Izgleda da nije moguće izići iz ove dileme. Zato nije čudno, da postoji diskusija među teolozima. Auktor kuša riješiti tu dilemu na slijedeći način. On se pita, da li se iz tog vrzina kola može izaći jasno (eindeutig) i razumljivo (einsichtig), ako se a priori i na svaki način pretpostavi, da postoji samo jedan subjekt vrhovne vlasti u Crkvi, tako da se pod papom — glavom shvati biskupski kolegij, tako da je akt samog pape akt samog kolegija, tako da su akti papinski i akti kolegija, dotično koncila, samo različite forme i načini djelovanja jednog te istog subjekta, a ne akti dvaju različitih subjekata, tako da papinsko odobrenje koncila nije (str. 89) sretno izabrana formula, jer bi to odobrenje bilo nutarnji momenat samog koncila, nešto što ide u suštinu samog koncila, u njegov zaključak, *tako da je u papi, u njegovoj ovlasti i aktima (iako biskupi nijesu skupljeni na koncilu), uvijek uključen biskupski kolegij, tako da papa, kad radi sam, radi kao glava biskupskog kolegija, tako da je njegov akt kolegijalni akt.* Ako se na ovo pitanje pozitivno odgovori, tad postoji u Crkvi samo jedan subjekt infalibilnosti.

Rahner veli, da se na to pitanje može pozitivno odgovoriti; prema tome, bez daljnega je jasno, da postoji samo jedan subjekt nepogrešivosti u Crkvi i da koncil kao takav ima neposrednu aktivnu nepogrešivost u Crkvi. Pače, on veli, da je na to pitanje već pozitivno odgovorio

(str. 89). Jasno je, nastavlja Rahner, da jedna fizička osoba može postaviti jedan akt kolegijalne osobe, iako ta osoba nije prisutna. Ovlaštenje fizičkoj osobi sa strane moralne, kolegija (str. 89) može se dogoditi na razne načine, npr. da je ovlasti Bog ili da to slijedi iz naravi same stvari... Dakle, kad papa (str. 90) jednom sam, a drugi put s koncilom nešto definira, ne radi se u stvari o dvama aktima dvaju različitih subjekata, već o *dvama različitim načinima djelovanja jednog te istog subjekta*. Dakle, u tom jednom aktu uključuju se i djelovanje papino i biskupsko; naravno, to uključenje nije s jedne i druge strane isto...

Neke posljedice

Ako je crkveni sustav kolegijalni, tad u Crkvi mora doći do pluralizma, koji, kako se samo po sebi razumije, ne smije biti na uštrb jedinstva (str. 97). Zato bi bilo neispravno misliti, da kršćanski Orijent mora biti samo podnošen od Rima, kao da bi uniformiranost u pravu, liturgiji, teologiji bila ideal za kojim treba težiti (str. 98). Crkva ima pravo i dužnost da pomaže pluralizam i da ga na svim područjima svoga djelovanja razvija i traži. Crkva nije jedna država upravljana po nekoj shemi. Uniformizam nije nikada u Crkvi postojao. Ako u zapadnoj Crkvi postoji homogenitet, to ne slijedi iz naravi Crkve.

Iz pluralizma u Crkvi slijedi, da prava episkopata ne mogu biti oduzeta, da prava pojedinog biskupa ne mogu biti tako ograničena, da bi to ograničenje značilo nestanak sadržaja episkopata i da bi biskupi kao cjelina postali papinski činovnici, već znači, da pluralizam treba u Crkvi štiti, omogućavati, čak i sam papa (102). Jedinstvo i pluralizam u Crkvi dvije su realnosti, koje treba čuvati. Ali bi zato netko sasvim krivo radio, kad bi želio sačuvati jedinstvo na uštrb pluralizma u Crkvi i same biskupe naveo na to, kako bi bolje sačuvali jedinstvo i homogenitet u Crkvi. Stoga treba svakome biskupu ostaviti toliko slobodnog prostora u radu, koji je nuždan, da bi on mogao razvijati svoje slobodne inicijative i bez znanja Sv. Stolice. Ako on ne bi mogao (str. 103) to činiti, tad bi se moralo ustvrditi, da Crkva nije sagrađena od različitih članova (str. 104), tad bi se implicite ustvrdilo, da biskupija nije ništa drugo nego jedna apsolutno uniformirana upravna pokrajina jedne apsolutno homogene državne zajednice.

I uspjeh misija (isp. str. 106) ovisi, da li će se Crkva otvoriti jednome pluralizmu. Ne smije se dozvoliti, da konzervativni duh, koji bi htio sačuvati jedinstvo i stvoriti što je moguće veći homogenitet u Crkvi, prevlada. Crkva se može mirno otvoriti jednom pluralizmu, jer je tu garancija: primat i Duh Sveti. I primjer istočne Crkve pokazuje, da pluralizam i jedinstvo idu skupa. Odatle što je pojedinom biskupu dano kao dispensa, indult, facultates quinquennales, trebalo bi da to postane pravo biskupa. Stvarno, što se tiče prakse, ne bi trebalo mnogo promijeniti, već bi trebalo staviti kao načelo (str. 107), da ne treba za svaku stvar rekurirati u Rim...

III — MOJE STANOVIŠTE O ODNOSU PAPINA PRIMATA I EPISKOPATA NAKON ŠTO SAM PROUČIO NAUKU O. RAHNERA

Moram priznati, da me je nauka o Rahnera duboko impresionirala i da sam priznao, da je njegovo dokazivanje duboko invenciozno. Zaista, on ništa nije propustio, da što bolje istakne biskupski kolegijalitet kao vrhovnu i jedinu vlast u Crkvi i da ipak zaštititi primat papin, bez kojega svi biskupi skupa ne mogu ništa valjano zaključiti.

Ipak nisam mogao prihvatiti nauku o Rahnera o odnosu primata i episkopata. Ovdje ću navesti bilješke iz moje koncilске bilježnice, iz kojih će se vidjeti zašto nisam mogao, prema svojoj savjesti, prihvatiti mišljenje o Rahnera i zašto sam ostao na svom stanovištu izraženom 29. XI 1963. u koncilskoj dvorani.

a) Na str. 68. citirane knjige o. Rahner kaže, da *papa može ograničiti vlast pojedinom biskupu, ali da ne može ograničiti vlast čitavom episkopatu.*

Ali, ako bi, u nekom slučaju, čitav episkopat ili njegova većina bila protiv jedinstva Crkve, možda ne znajući, ili protiv neke vjerske istine, onda bi papa morao opomenuti čitav episkopat. *Taj slučaj imao je pred očima Spasitelj, kada je stavio u kontrapoziciju Petra i apostole: Petar će učvršćivati vjeru apostola.* To znači, da njihova vjera neće biti čvrsta bez Petra. Dakle, postoji mogućnost, da bez Petra biskupi neće ići na pravu pašu. Petar će biti temelj, a ne apostoli. U dogmatici moramo govoriti o onome, što je moguće.

b) *Papa ne može dokinuti episkopat* (str. 68. cit. dj.). To je istina. Ali, papa mora biti temelj Crkve, on mora biti pastir janjaca i ovaca. On mora utvrđivati svoju braću. To je njegovo božansko pravo. Božansko je pravo pak episkopata, da ga Petar pase, da ga Petar utvrđuje u vjeri, da bude sazidan na Petru, da gradi Crkvu na Petru — temelju — pećini.

Ako biskupi ne odgovore toj svrsi, Petar bi mogao na njihovo mjesto staviti druge biskupe, staviti druge ljude, a episkopat doista ne bi mogao ukinuti. Da li će se u povijesti Crkve ostvariti ikada ta mogućnost, ne znamo, ali je Spasitelj s njom računao i o tome u teologiji moramo, prema mojem mišljenju, voditi računa. Papa može nekoga biskupa maknuti, ako je to na veću korist Crkve. Možda bi to trebalo malako jače naglasiti i u konstituciji O Crkvi, mislio sam tada. Papa može maknuti jednog činovnika kad hoće, i bez razloga. Tada on ne bi radio protiv božanskog prava. Ali, kada bi po nekoj samovolji i kada bi to bilo na štetu Crkve maknuo nekog biskupa, tada bi to bilo protiv božanskoga prava episkopata, jer su biskupi postavljeni od Duha Svetoga, da upravljaju Crkvom Božjom.

c) O. Rahner se pita (cit. dj. str. 72, n. 7), *da li je moguće, da biskupi dobivaju biskupske ovlasti (posvećivanja, naučavanja i upravljanja) od samoga Krista u biskupskom ređenju uz uvjet, da vršenje tih vlasti bude podložno Petru. On odgovara, da je to nemoguće.*

Meni se ipak čini, naravno pred mojom ograničenom savješću, koja ipak za mene striktno vrijedi, da je to moguće. Zar ne bi mogla biti dana vlast s nekom klauzulom, da *ispravno* vršenje vlasti bude ovisno o volji trećega? Velika je razlika, ako vlast kao takova ovisi o volji trećega ili ako ovisi o volji trećega *ispravno* vršenje vlasti. Krist može dati vlast biskupima u ređenju izravno, bez pape, ali uz klauzulu, da *ispravno* vršenje te vlasti bitno — quoad validitatem — ovisi o volji papinoj.

d) O. Rahner navodi razna mjesta iz »Djela apostolskih« kao primjere kolegijalnog djelovanja apostola. O. Rahner nije specijalist za egzegezu. Još manje sam ja. Ali se egzegeti ne slažu. Dapače, ta mjesta nikako ne dokazuju kolegijalno djelovanje apostola. Auktor je egzegezom htio potvrditi svoje mišljenje, koje je stvorio prije nego je egzegetirao ta mjesta. Pitanje je, da li su apostoli znali za teoriju o kolegijalitetu. Na primjer, ako se u »Djelima apostolskim« čita, da je Petar bio poslan u Samariju, da li je to bila kanonska misija sa strane kolegija?

e) O. Rahner kaže (str. 74. nav. dj.), da *Petar ima svoju poziciju Kristova vikara u Crkvi, ukoliko je poglavica kolegija, iako mu ta pozicija ne dolazi na demokratski način od kolegija nego od Krista.*

Ali, kako može Petar biti vikar Kristov ukoliko je poglavar kolegija, kada kod sv. Mateja, gdje je Petru obećana vrhovna vlast u Crkvi, i kod sv. Ivana, gdje mu je ta vlast dana, nema ni govora o kolegiju! Petar je osobno postao »pastir ovaca«, »temelj Crkve«, a ne, jer bi tobože bio poglavica kolegija. Ako je pak apostolski kolegij vremenski i kauzalno prije primata, onda je »temelj Crkve« kolegij, a ne Petar. Ne može se dokazati, da je Petar napravljen glavarom Crkve ukoliko je glavar kolegija. Naprotiv, iz Mateja i Ivana može se drugo dokazati: tamo uopće nema govora o kakvom kolegiju.

f) O. Rahner kuša riješiti najteži prigovor svoje teorije, naime, da *li papa može nekada i sam vršiti vrhovnu vlast u Crkvi i sam definirati nepogrešivo jednu istinu.* On na to pitanje odgovara afirmativno, ali kaže, da papa i tada vrši tu vlast, definira tu nauku u ime biskupa, kolegijalnom vlašću svih biskupa. On bi tada bio kao neka usta biskupa, i u slučaju, kada biskupi ne bi bili kod toga prisutni. On bi radio vlašću delegiranom mu od biskupa (str. 89. nav. dj.).

To bi dakako bilo moguće i tada bi se taj papin akt doista mogao nazvati kolegijalnim. Ali, ako moralna osoba — kolegij biskupa — delegira fizičku osobu — ovdje papu — da u njezino ime učini neki akt, ili ako je ne delegira, nego ona učini taj akt u ime moralne osobe bez delegacije, tada, u jednom i drugom slučaju, fizička osoba mora položiti račun o svom aktu pred moralnom osobom.

g) Moglo bi se još reći, da je Bog delegirao fizičku osobu, to jest papu, da on može raditi u ime moralne osobe — kolegija — i bez pristanka kolegija.

Na to odgovaramo:

Vrlo malo bi ostalo od primata, ako bi on radio delegiranom mu vlašću od kolegija, a ne svojom vlašću, jer bi tada sve ovisilo o naknadnom odobrenju kolegija.

Pače, ako bi se pretpostavilo, da papa može raditi delegiranom mu vlašću od kolegija, za koju radnju ne bi ipak morao naknadno polagati račun, i tada bi papa bio ovisan od kolegija, jer ne bi smio nešto učiniti u ime kolegija, ako bi znao, da je većina kolegija drugoga mišljenja.

Ako bi ipak papa bio dobio delegaciju od samoga Boga, da može raditi po svojoj volji u ime kolegija i bez pristanka, bilo prethodnog bilo naknadnog, kolegija, tada ne bi ništa ostalo od kolegija.

Prema tome, nije sve baš jasno, kako veli auktor.

Z a k l j u č a k

Na koncu je ipak prihvaćeno umjereno mišljenje o postojanju biskupskog kolegijaliteta u Crkvi. Prihvaćeno je naime mišljenje, da u Crkvi postoje dva subjekta vrhovne vlasti, koja nijesu adekvatno distingvirana. Prvi subjekt je sam papa, koji može uvijek slobodno izvršavati punu, vrhovnu i univerzalnu vlast u Crkvi. Drugi subjekt je kolegij biskupa s papom na čelu. Taj i takav kolegij ima uvijek vrhovnu vlast u Crkvi, koju vlast ipak ne može izvršavati nego samo uz pristanak papin.

Iz ovoga bi se moglo zaključiti, da papa ne mora dati pristanak za trajno izvršavanje kolegijalne vlasti u Crkvi. Ali, to nije bilo potpuno jasno, to je dapače od Doktrinalne komisije hotimično ostavljeno nejasno, da bi se o tom moglo poslije rješavati.

Stoga je *Prethodna bilješka* — *Nota praevia* baš u toj točki donijela bitan doprinos, čime je mišljenje o. Rahnera bilo zabačeno. *Prethodna bilješka* kaže: »Rimski pontifeks postupa prema vlastitoj diskreciji kod sazivanja, vođenja i potvrđivanja kolegijalnog vršenja vlasti.« To znači, da biskupski kolegij ne vrši trajno vrhovnu vlast u Crkvi, nego samo povremeno, kada papa nađe za shodno, prema vlastitoj savjesti, gledajući pri tom na opće dobro Crkve.

Što se dakle može reći o vrhovnoj vlasti kolegija biskupa u onim periodima, kada se ta vlast faktično ne izvršava? Da li ona tada postoji?

Ja sam mislio, još od 29. XI 1963, da postoji potencijalno, a da ne postoji aktualno. Međutim, Sabor nije upotrijebio ta dva skolastička izraza, nego je samo rekao, da ta vlast »postoji«. Formula nije prihvaćena, ali mi se čini, da su prihvaćene formule vrlo blizu, s obzirom na sadržaj, onome, što sam mislio i govorio 1963. g.

Možda bismo ipak morali priznati, da u ovoj raspravi nije bilo ni pobjednika ni pobijeđenih, kao što je lijepo napisao generalni relator Doktrinalne komisije msgr G. Philips (isp. G. Philips, *La constitution dogmatique sur l'Eglise*, Gembloux 1966. p. 39).

Pobjednik je bio samo Duh Sveti.

Dr Frane Franić